

הקשר והמשמעות של פינחס זה אליהו

משפטים תשפ"ד שלום רב

הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי השמר מפני וגו'. הרי שהשי"ת אומר להם כאן בפרשת משפטים שהכניסה לא"י תהיה ע"י מלאך, והדברים סתומים לאיזה מלאך הכוונה, והיכן חזינן שהמלאך ידבר וינהיג את בני ישראל בא"י עד שהוצרך לומר השמר מפניו ושמע בקולו וגו', והרי השי"ת הבטיח שהוא יכניסם לא"י, ורש"י באמת פירש שהכוונה למלאך ממש, ששמו מטטרוך, שכאן נתבשרו שעתידין לחטוא בעגל והשכינה תאמר להם מה שכתוב להלן בפרשת כי תשא כי לא אעלה בקרבך, וכ"כ רש"י להלן ל"ג י"ב, אבל כבר הקשה הרמב"ן על רש"י שהרי הגזרה היא לא נתקיימה כי משה בקש עליה רחמים וביטלה, ולכן נדחק הרמב"ן שהכוונה להמלאך שבא בימי יהושע ואמר עתה באתי, והיינו שמהיום ההוא והלאה ההנהגה תהיה ע"י מלאך, אבל הרמב"ן עצמו מפרש את כל הענין באופן אחר ע"פ סוד, שהכוונה להמלאך הגואל שזה הקב"ה בעצמו, ואכמ"ל.

אבל בפירוש הרא"ש עה"ת כאן כתב פירש"י מה שפירש אבל שמעתי פשט נאה מפי הר"ר דן אשכנזי אותו מלאך ר"ל נביא, ובכמה מקומות מצינו שנקראו הנביאים מלאכים וכו'. והיינו שכאן אומר הקב"ה למשה כמו שאומר לו בפרשת שופטים שלאחר מיתת משה נביא מקרבך כמוני יקים לך ד' אלקיך, והנביא הזה יהיה המנהיג של הדור בא"י, ואילו צריכים לשמוע. וגם בחזקוני פירש כן שהמלאך הוא נביא, והנביא הוא יהושע. והנה בעיקר הרעיון כיוונו בזה לדברי חז"ל שמצינו במכילתא דרשב"י שעל פסוק זה ציינו את הפסוק בספר שופטים פ"ב, שלאחר מות יהושע היה מצב ירוד בעם שהרי לא השמידו את שבעה האומות, והתחילו ללמוד לעבוד ע"ז מהם, ואז כתוב בפ"ב: ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבכים, והוכיח את העם בצורה קשה עד שהעם בכה מהבשורה הרעה ששוב לא יגרש את הגוים מפניהם ולכן נקרא שם המקום בוכים, ובמכילתא איתא שהמלאך הזה הוא הקיום של הפסוק אצלנו בפרשת משפטים הנה אנכי שלח מלאך, שאליו הם צריכים לשמוע ולא

למיר בו, ומי היה הנביא הזה, כתוב בשופטים שם ברש"י וברד"ק ורלב"ג בשם ס"ע שזה פינחס, הרי שפינחס הוא הנביא שאמר השי"ת בשעת מתן תורה שהוא יהיה מנהיג הדור בתקופת השופטים.

והנה בשיעור שלום רב יתרו תשפ"ד בסוף דברינו אודות פינחס הבאנו דברי חז"ל אודותיו בהמשך חייו, ואיך שהוא איבד בין את הנבואה ובין את הכהונה משום שהוא נפל ממדרגתו שקנה לעצמו בקנאותו במעשה זמרי, ולבסוף הוא חזר אל הכהונה רק משום שהיא נלקחה מעלי ומבניו שהיו מזרע איתמר, ולבסוף נתקיים הנני נתן לו ברית כהונת עולם, אבל רק משום שהוא היה יותר טוב מהגרוע ביותר, ואנו הסברנו משום שבעצם הוא היה פסול לכהונה משום שהיה נכד יתרו שפיטם עגלים לע"ז, וכמו שזרע משה נפסל מכהונה משום טעם זה, ורק משום מעשה שטים נתכהן, וממילא מכיון שאיבד את המדרגה של מעשה שטים, ממילא איבד את הכהונה למאות שנה עד שאיבדה עלי ובניו. לאחר השיעור הרבה שאלו איך זה מתאים עם המציאות שהרי פינחס זה אליהו, ואליהו הרי עלה למדרגה הגבוהה ביותר, וכל הגאולה לעתיד לבא תלויה באלהיו, הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא לפני יום ה' הגדול והנורא, וזה לכאורה לא מתאים עם הדמות של פינחס שיוצא לנו מדברי חז"ל אלו. והנה קושיא זו לא תלויה בדברינו, כי עם פנחס זה אליהו אז איך מבינים את הבקורת החמורה שחז"ל מאשימים את פנחס בכל המחדלים של הדור הנכנס לא"י, ולכן כדאי להסביר ענין זה.

ראשית צריך לדעת שהיסוד הזה שפינחס הוא אליהו זה דבר השנוי במחלוקת בעצם יסודו, שבודאי אין כזה פסוק, וגם אין כזה גמרא, אבל יש כזה מאמר בכמה ממדרשי חז"ל, והמקור הראשון הוא בפרקי דר"א סי' מ"ז, ומשם הועתק לילק"ש, וכן ראיתי מביאים שיש לזה מקורות בזה, אבל יש הרבה ראיות מחז"ל ממקומות אחרים שאין שום שייכות ביניהם וכנראה נחלקו בזה, וי"א שהוא משבט בנימין, וי"א שהוא משבט גד, ולכל שיטה יש מקור וראיות, וכדהרחבנו בהערה'.

1. עיקר המחלוקת כנראה סובבת על פירוש הפסוק בדה"א ט' ופינחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפני ה' עמו, ושם לפני זה מדבר על משפחת הקרחי של הלויים, וע"ז אומר שפינחס היה הנגיד עליהם, הממונה עליהם, אבל הקושי בפסוק הוא למה זה נאמר בלשון עבר, היה, דהול"ל לומר נגיד הוא עליהם, וגם מה זה 'לפנים ה' עמו', וכאן נחלקו הפירושים, שי"א שמכאן המקור לדברי חז"ל בירושלמי ובמדרשים שהכוונה ניטלה ממנו כאשר חטא בפילגש בגבעה ואצל בת יפתח, כך פירש"י [המיוחס לרש"י] שם לפני ה' עמו שנתבא לפני, ורבותינו דרשו הוא פנחס הכהן ועל שלא התיר ליפתח נדרו נסתלקה שכינה ממנו עכ"ל, ורש"י מביא את זה ממדרש ב"ר, אבל היום אנו יודעים שהדברים האלה מפורשים בירושלמי בשלשה מקומות נפרדים [יומא א-א, מגילה א-ז, הוריות ג-ב], הרי שלפי הבנה זה באמת יקשה מאד לומר שפינחס זה אליהו. ורש"י הוא לשיטתו בספר שופטים ובספר שמואל שהשכינה הסתלקה מפינחס בימי השופטים, ורק לפני ה' עמו.

אמנם אף שזה פירוש הירושלמי והמ"ר, אבל לפי פשוטו של מקרא אין הכרח לומר כן, והרבה מפרשים מבינים את הפסוק באופן אחר, ומי שמדייק לנכון בטעמי המקרא שם יראה שהטעמים הם לא כן, שעל התיבות לפני ה' הטעם הוא לא מרכא טפחא, שזה היה טעם המחבר אותם, לפני ה' עמו, אלא הטעם הוא טפחא מרכא, שזה מחלק אותם, וממילא פירוש הפסוק לפי הטעמים הוא נגיד היה עליהם לפני ה' עמו, וזה כמו שמתרגם שם [תרגום רב יוסף] מלקדמין מן יומא דאתקום משכן זמנא במדברא, ומימרא דה' הוה בסעדא, כלומר שהוא היה כבר הנגיד עליהם מזמן קדום, עוד מימי המשכן קודם שבאו לא"י, שהרי פנחס חי זמן ארוך מאד, ואדרבה ד' עמו כל הזמן ההוא עד היום, וכן פירש שם [נדפס בתנ"ך ארטסקרול] בפירוש רבי בנימין מן העגונים כלומר מזמן גדול היה ה' עמו כמו לפני בישאל, וכן הוא שם בפירוש אבן יחיא 'ביאר היותו זה פינחס בן אלעזר מזמן קדמון אשר היה ה' עמו ולאפוקי שלא נחשוב שזה פינחס אחר', וכן הוא שם במצוד"ד 'היה ממונה על אבותיהם הקדחים בימים הקדמונים', וכן הוא ברלב"ג ולזה אמר לפני ה' עמו לפי שהוא היה עמו מזמן קדום מאד, ועיי"ש ברד"ק שעמד להדיא ע"ז שנחלקו חז"ל בזה, כי מקודם הוא מביא את הפשט הפשוט שהוא היה הנגיד כבר בימי אבותיהם, שכמו שאלעזר היה נגיד כמו כן היה פנחס, ואז הוא מביא שחז"ל אמרו שפנחס זה אליהו, והוא מביא שפנחס היה ימים רבים כי היה חי בימי פלגש בגבעה וזה [לדעת הרד"ק] יותר מג' מאות שנה מיציאת מצרים, אבל אח"כ הוא מביא דעת חז"ל שנסתלקה ממנו שכינה משום שבימי זמרי מחה ובימי פלגש בגבעה לא מחה, כי זה לא היה ה' עמו, הרי שהוא מעורר שיש באמת חילוקי דעות בהבנת אישיותו של פנחס, ונדפס בתנ"ך ארטסקרול פירוש המיוחס לתלמיד רס"ג

ומ"מ בשיעור הזה נרחיב להסביר את השיטה הסוברת שפינחס זה אליהו.

והנה צריך להסביר מאין בכלל בא הקשר בכלל לומר שפינחס זה אליהו, הרי פנחס חי בדור המדבר ובדור השופטים, ואילו אליהו חי בדור המלכים בימי אחאב, מאות שנה אחרי זה, מה בכלל הקשר בין שני האנשים האלה עד כדי שנאחדם לאחד, וגם צריך להבין מה המשמעות בזה שפינחס זה אליהו ומדוע היה זה חשוב בעיני חז"ל לגלות לנו שפינחס יהיה אליהו, כאילו יש בזה נפק"מ, והנה יש בזה דברי נפלאים מהרלב"ג, וכדאי לפרסמם, אלא שנקדים גם שכל המכיר את פירוש הרלב"ג עה"ת ועל הנו"כ, יודע שהוא לא מבטל את דעתו לדברי חז"ל, כלומר הוא פשוט מבית מדרשם של הפשטנים, שעיקר המגמה לפניו הוא לפרש את פשוטי הפסוקים כפי שהם משתקפים בפסוקים עצמם בלי להזדקק למקורות חיצוניים, וממילא לפי מהלכו כמפרש התנ"ך כפי פשוטו הוא לא צריך בכלל לקבל מאמר חז"ל תמוה שפינחס זה אליהו, דכאמור לפי הפשט אין לזה שום מקור או קשר, ובפרט כאן שחז"ל עצמם חלוקים בזה, ובודאי אין הוא מכיר בסמכות הזוהר כדבר שהוא צריך לקבל בביאור התנ"ך, אבל המפתיע הוא שהרלב"ג מעתיק מאמר חז"ל זה ומקבל אותו בכ"מ, אלא כדרכו הוא מסבירו באופן רציוני.

ועיקר דבריו בזה הם בפירושו למ"א [פי"ז פ"א], וז"ל וראוי שתדע כי כבר הסכימו קצת רבותינו כי פנחס הוא אליהו, מפני מה שמצאו בהם מן ההתייחסות, והנה נאמר בתורה שה' יתברך נתן לו את בריתו שלום, ואמר הנביא במלאכי בריתי היתה אתו החיים והשלום, ולזה ידמה שכבר נתן ה' לפנחס אורך ימים נפלא, והנה מצינו שהיה כהן גדול בימי פלגש בגבעה, ובימי דוד מצינו כתוב ופינחס נגיד היה עליהם לפני ה' עמו, וכבר בארנו בספר שפטים כי הוא היה מלאך ה' שנראה אל גדעון ואל יפתח, והיה נושא אותו רוח ה' כמו מלאך ה', כמו שמצאנו גם את זה באליהו, ולזה אמר במלאכי ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבקות הוא, כו' ולפי שמצאנו זה האורך הנפלא מן החיים לאליהו, והנה מצאנוהו ג"כ לפנחס כמו שזכרנו, ומצאנו בשניהם נשיאת רוח ה' אותם כאילו הם מלאכי ה', ומצנו ברית החיים לפנחס כמו שזכרנו, הנה מן הראוי שנאמר שפינחס הוא אליהו כי יותר ראוי שיונח זרות אחד משיונחו שני זריות עכ"ל.

ורואים אנו כאן הרבה דברים שיש שיוון בין פנחס ובין אליהו, ואחד מהמקורות הוא הפסוק במלאכי שבריתי היתה אתו החיים והשלום, ויש להעיר שגם בזה מסביר הרלב"ג כפי חז"ל, שבאמת כל הענין במלאכי לא מבואר בפסוק שמירי לגבי פנחס, אלא הפרק שם מירי לגבי שבט לוי, שהנביא מייסר

אותם שמלפנים היה ברית שהם ישמרו את הקרבנות, והברית כבר היתה עם אהרן, אלא שהיא נמשכה גם עם אלעזר וגם עם פנחס וכמו שהסבירו שם רש"י ורד"ק וראב"ע, אבל באמת זה קאי על כל השבט, והרלב"ג רק לוקח את הנקודה של 'בריתי היתה אתו החיים והשלום' שכאילו זה מירי רק לגבי פנחס. אבל כוונתו מבוארת, וכ"כ רלב"ג בדה"א ט', שמכיון שהוא חי חיים ארוכים כ"כ, א"כ בהכרח מש"כ בריתי היתה עמו החיים והשלום קאי על פנחס.

אבל צריכים להסביר מה כוונת רלב"ג באומרו שכבר בימי השופטים אנו רואים שהוא היה מלאך ה' והיה נושא אותו רוח ה' כמו מלאך ה', כמו שהיה אצל אליהו, והנה בשלמא מה שהוא אומר שכן היה אצל אליהו, זה מצינו להדיא בפסוקים בספר מ"א י"ח-י"ב כאשר נפגשו אליהו ועובדיה שאליהו ביקש ממנו לומר לאחאב הנה אליהו, אמר לו עובדיה שאם אני אגיד את זה לאחאב והוא יבוא לחפש אותך "והיה אני הולך מאתך ורוח ה' ישאך על אשר לא אדע ובאתי להגיד לאחאב ולא ימצאך והרגני", ושם פירש רלב"ג הנה היה אליהו מורגל בכך, כי כאשר היה במקום אחד היה רוח ה' נושא אל מקום אחר, וכ"כ שם במצוד"ד כאשר היה למוד בכך כפעם בפעם, וא"כ מובן היטב כוונתו שהרוח היה נושא את אליהו והוא היה מתעלם מדי פעם בפעם, והיינו שהוא כבר היה קצת מלאך עוד קודם שנסתלק השמימה, אבל לא מובן כאן כלל כוונתו במש"כ שפינחס היה נושא אותו רוח ד', וכי היכן מצינו כזה דבר?

אבל דברי הרלב"ג כאן בספר מלכים שלא נתבארו כל צרכם מבוארים יותר בדברי הרלב"ג בספר שופטים [שציין להם] ואם נצרפם זה לזה אז נבין כוונתו, הרקע לדבריו בספר שופטים שהוא מקשה ע"ז שמצינו שהיה פינחס בכל תקופת השופטים, שהיא התארכה בערך 300-400 שנה, ושמו של פינחס מוזכר להדיא בין בפסוקים ובין בחז"ל, למשל לגבי פילגש בגבעה מוזכר להדיא שפינחס היה חי בתקופה ההיא, ובני ישראל שאלו אצלו באו"ת מה לעשות עם שבט בנימין, ובעוד מקומות בספר שופטים הוא מוזכר אבל בלי השם שלו להדיא, בפרק ב' שהזכרנו קודם שעלה פנחס אל הבכים וייסר אותם, זה היה הנבואה הראשונה שהעם קיבל שה' לא יכבוש את הארץ בשבילים כמו שהבטיח למשה ויהושע, שזה היה פנחס כמו שהבאנו מקודם.

מאה וחמישים שנה לאח"ז, לאחר נצחון דבורה וברק נגד סיסרא, שבו בני ישראל לחטוא והקב"ה שולח את מדין לטורר אותם, ובנ"י סבלו כלכלי מהם וצעקו אל ה', וכתוב בפסוק וישלח ה' איש נביא אל בני"ו והוא נתן להם מוסר על שלא שמעו בקול ה', אבל מיד אח"כ בא המלאך הזה ורואה את גדעון שהיה

שכותב וז"ל נגיד היה עליהם מלך ושר היה עליהם במדבר כי לפני ה' עמו מאז ומקדם נתגדל ונתגבר ממעשה זמרי, וצדקתו עומדת לו לעד, ואיני יודע היכן מצא מי שאמר שהורידוהו מגדולתו, ולא מפי חבורה נזוקה אלא שום חריף אמרה וחרט הבלבל ולא הבין, כי נגיד הוא מלך וכו', הרי שלדעתו לא שייך כלל לומר כן, וזה מתאים היטב עם התדמית שיש לנו שפינחס זה אליהו, הרי שנחלקו חז"ל והראשונים בביאור הפסוק ההוא, וזה לא הפעם הראשונה שאנו מוצאים מדרשים חלוקים ביסודם.

ועיין גם ברד"ק בספר שופטים [כ-כה] שבאמצע סיפור פילגש בגבעה כתוב שם ופינחס בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו בימים ההם לאמר, וכתב הרד"ק מפני שלא יאמינו בני אדם כי אותו פנחס היה לפי שיש לו משנותיו עד הזמן ההוא יותר משלש מאות שנה לפיכך יחסו עד אהרן והיה זמן רב כי הקל יתברך הבטיחו בזה על אשר קנא בשטים, ומקצת רבותינו ז"ל אמרו כי פינחס זה אליהו, ומקצתם אמרו כי אליהו מבני בנימין היה ויש להם סמך בזה בדה"א [ח-כז], שמונה 'אליה' בין בני בנימין, ושם כתב הרד"ק שזה אליה הוא אליהו הנביא, א"כ לדברי בעל הדרש הזה פנחס אינו אליהו, ומצאתי גם בסדר אליהו רבא כו' א"ל אליהו רבתי על מה אתם חולקים עלי איני אלא מזרעה של רחל וכו', וכן הובא זה בתוס' ב"מ דף קי"ד ע"ב, הרי שהמחלוקת בפירוש הפסוק של לפני ה' עמו תלוי במחלוקת אם פינחס זה אליהו או לא, ויש בזה מדרשים חלוקים, וא"כ בהשקפה ראשונה כל הבקורת הזו נגד פינחס שאיבד את הכהונה ואת הנבואה, היא לפי השיטות בחז"ל שפינחס אינו אליהו. ומדרשים חלוקים זה דבר שמצינו הרבה פעמים, ובודאי עם אליהו הוא מבני בניה של רחל, א"כ לא שייך לומר שהוא פינחס שהיה משבט לוי.

דש חטים ביחד עם אביו, ואמר לו שהוא נבחר להיות השופט הבא שיושיע את בני ישראל מידי פשלתים, ומי הוא הנביא הזה, פירש"י ורלב"ג ורד"ק ע"פ חז"ל שזה היה פינחס.

מאה שנה לאחר זה אירע מעשה יפתח ובתו, שמפורש בחז"ל ובכל הראשונים שהיה בידי פינחס להתיר את נדרו אבל פינחס אמר שאם יפתח רוצה שאני אתיר את נדרו שהוא צריך לבוא אלי ולא אני צריך לבוא אליו, וביאור שיטתו של פנחס היא כי מי שצריך להתיר נדר אצל החכם, הכוונה בזה הוא שהוא כופף את דעתו לדעת החכם שאז יכול להתיר אותו משבועתו, ולכן סבר פינחס שיפתח צריך להראות לו מרות בכדי שיתיר לו את נדרו, אבל עכ"פ זה היה טעות מצדו ולבסוף ניטלה ממנו כח הנבואה כמו שהבאנו מחלק מחז"ל.

והוקשה לרלב"ג [ולא ראיתי עוד מי שהקשה כזה], הלא חזינן שפינחס חי בכל תקופת השופטים, וא"כ התמיה עולה מאליה, מדוע לא היה בעצמו שופט, ומדוע הוא לא הוכיח את בני ישראל בכל תקופה מתקופת השופטים, ולדוגמא מקשה רלב"ג לא מובן מדוע הוצרכו לתוכחת ולנבואת דבורה, הלא היה פינחס עמם, וכי היו לוקחים אשה נביאה בו בזמן שיש נביא מסוגו של פינחס עמם, זה מוקשה מאד לרלב"ג. וכמו"כ אצל מינוי גדעון כתוב שהמלאך ה' הזה שהוכיח את ישראל הוא זה שמינה את גדעון, ותמוה הלא הוא היה שם בעצמו, וא"כ מדוע צריכים למצוא מנהיג חדש. ואולי יש להוסיף לקושינו לגבי דבורה מה שאיתא בתדבא"ר [הובא שם במלבי"ם] שהדור היה כ"כ חלש שלא היה שם איש הראוי להיות מנהיג והוכרחו למנות אשה, וא"כ לפ"ז קשה מאד מה קרה לפינחס עד שכאילו הוא נשכח, והרי הוא היה שם כמו שאנו רואים מכל המקומות הנ"ל, והוא היה גדול הדור.

והנה בעצם קושינו י"ל שמכאן ראיה למה שייסד הרמב"ן בפרשת ויחי שיש להקפיד שלא יהיה שופט או מנהיג משבט לוי, שהכהונה לחוד והמלכות לחוד, ועיי"ש שהביא כן בשם הירושלמי שלא יהיה לכהנים והלויים כל שבט לוי חלק ונחלה במלכות, והיינו שחוץ ממה שחטאו החשמונאים שלקחו לעצמם מלוכה אף שהיו משבט לוי, שזה לא נוגע לכאן משום שהאיסור מתחיל רק לאחר שנמלך מלך מבית דוד וכמש"כ שם הרמב"ן, אבל עכ"פ עיקר היסוד כבר מפורש בירושלמי שיש לחלק בתפקידים, והרמב"ן שם מסביר שכהן צריך להיות עסוק בכהונתו ולא היה להם למלוך רק לעבוד את עבודת ה', ועיי"ש, ולפ"ז י"ל שמה"ט לא נתמנה פנחס כשופט או מלך [אף שרצו להמליך את גדעון לאחר הנצחון], אבל נשאר בכהונתו והוא זה ששאל באו"ת. ואף שמצינו שעלי שהיה כהן היה ג"כ שופט [כמפורש בפסוק ריש שמואל וכמו שהביא רש"י בסוכה דף כ"ז ע"ב], אבל באמת זה היה כשלון, ואכן בניו שיחתו את הקרבנות ואולי משום שהיה להם מדאי הרבה עוצמה וכת. אבל עכ"פ תירוץ זה מיישב מדוע פנחס לא נהיה שופט, אבל זה לא מיישב מדוע הוא לא היה הנביא המוכיח את ישראל.

אבל עכ"פ הרלב"ג עצמו תירץ וידמה שיאמר בהיתר זה הספק שהוא לא היה מתנבא אלא לעתים רחוקים, ולא היה בו כח יתיר בו להנהיג העם, ולזה ג"כ תמצא בזה המקום שהוצרך למנות גדעון על פועל מלחמת מדין. ואח"כ מוסיף וז"ל ואפשר כי כמו שאליהו היה פעם נראה ופעם נעלם כשישאוהו רוח ה' אל מקום רחוק, כך היה הענין בפינחס, ולזאת

הסבה תמצא שלא שמש בכהונה גדולה כל ימיו אבל שמשו בניו ובני בניו ובני בניו דורות רבים והוא עדיין קיים כו' וזה כי הוא היה קיים בימי דוד כמו שאמר ופינחס גו' לפנים ה' עמו, עכ"ל.

הרי שכאן מגלה הרלב"ג כוונתו במש"כ בספר מלכים שהצד השהו של פנחס ואליהו הוא ששניהם התנהגו באופן שפעם נראה ופעם נעלם, והיינו שהוא מפרש שמטעם זה לא היה יכול פינחס להיות שופט או מנהיג, שופט או מנהיג אינו יכול להיות נעלם לפרקים, זה צריך להיות אדם שנמצא פה תמיד, ואף שאמנם היה פנחס נמצא לפעמים ואף הוכיח וייסר וענש, וכן היה אפשר ללכת לחפש אותו כמו שעשו בפלגש בגבעה ואצל בת יפתח, אבל עכ"פ א"א היה למנות אותו שופט, ולפי רלב"ג [וחז"ל] גם כה"ג לא היה, וכל ימי חייו שמשו בניו ובני בניו אף שהוא עדיין קיים. ולפי"ד רלב"ג לכן נתכנה פנחס בתור מלאך ה', בין בשופטים פ"ב, וכן בפ"ו, וכן אצלנו בפרשת משפטים לפי המכילתא, כי באמת הוא כבר מלאך בעוה"ז ועוד קודם שנהפך להיות אליהו. וכנראה שהביאור בזה הוא משום שבתור שכרו ממעשה זמרי כתוב הנני נותן לו את בריתי שלום והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם, והנביא במלאכי אומר בריתי היתה אתו החיים והשלום, וכאן הובטחה לו אריכות חיים נפלא, א"כ ממילא הוא נהיה כעין מלאך, שרק מלאך יכול לחיות לעולם, והיינו שהרי לפי המציאות אכן נראה שחי פנחס מאות שנה, וזה לא דבר ששייך במציאות לבני אדם שימי חייהם שבעים או שמנים שנה, ואולי מאה ועשרים, אבל ביותר מזה הרי לא שייך, ובהכרח שיצא מגדר בן אדם ונהפך למדרגת מלאך עוד בחיים חיותו, זה גופא היה הברית של כהנת עולם, החיים והשלום, ולכן הוא נקרא מלאך ה', וממילא הוא לפעמים נעלם ולפעמים נראה.

והנה הרלב"ג לא מקשר את דבריו אלה עם דברי חז"ל שהזכרנו שביקרו את פינחס והאשימו אותו בדרדור המצב הרוחני של בני ישראל בא"י בכל ימות השופטים, דמדברי הרלב"ג קצת משמע שזה לא באשמתו, אלא פשוט לא היה לו כח להנהיג את העם משום שנהפך להיות מלאך כמו אליהו, אבל מדברי חז"ל משמע שהיתה עליו בקורת עזה ואדרבה הוא נענש ואיבד את הכהונה ואת הנבואה, ונקודה זו לא מבוארת ברלב"ג משום שכנראה לדעתו לא נענש פנחס ע"ז, רק כך היה המציאות, אבל באמת יש להבין את הדברים ביחד, בהקדם מה שיש להקשות על הירושלמי והמדרשים שמאשימים את פנחס בהזנחת הציבור, הרי לכאורה אנו רואים שזה לא היה כן והוא לא מזניח אותם כלל, אלא בין בפ"ב ובין בפ"ו הוא בא והוכיח את ישראל קשות על זה שלא השמידו את שבעה האומות ולא רק זה אלא שלמדו מהם איך לעבוד ע"ז, וא"כ הרי פנחס הוא המוכיח והוא העומד בשער, א"כ מה שייך להאשים אותו וכמו שמבטאים חז"ל את עצמם באופן חזק עד מאד?

ולכן צריכים לבאר היטב את כל הענין, ויתבאר בזה גם עומק כוונת רלב"ג שהיה לפעמים נעלם ולפעמים נראה, שמלבד שאפשר שכן היה במציאות, אבל הכוונה בזה לדבר עמוק יותר, בהקדם מה שצריך להבין באישיותו של פנחס דבר יסודי, דהנה ברור מהתורה וכפי שהסברנו שכל מנהיגותו וממילא כהונתו של פינחס בא מזה שהוא קם מתוך העדה ויקח רומח בידו ועשה מעשה שאף אחד בישראל לא עשה, ואפילו משה רבינו לא

עשה, ואפילו כאשר הציע פינחס למשה רבינו לעשות כן משה אמר לו שהוא התעורר לזה ולכן המצוה היא עליו, ומעשה נועז זה של פינחס הרי הקב"ה מעיד עליו שקנא את קנאתי והוא מקבל שכר נצחי, ומי שמקנא לדבר ה' הרי הוא מרבה כבוד ה'.

מה ממריץ את הקנאי האמיתי? מדוע הוא מוצא בעצמו את העוז למחות ולעשות רעש ולקנא קנאת ד' צבקות, ולפעמים הקנאה דורשת מהלך של קנאים פוגעין בו – מהיכן נובע כזה עוצמה? בהכרח שקנאות מוכרחת שתהיה לשם שמים, פשוט כואב לקנאי שיש פירצה בהלכה, שיש חילול ה', שהבן ישראל לא מתנהג כשורה, זה מכאיב לו, זה גוזל את השינה מעיניו, והכאב הזה מתפרץ ממנו בכוונה אמיתית לסתום את הפירצה ולהרבות כבוד שמים בעולם, זה הקנאי האמיתי.

אבל אם זה מקור הקנאות, ומשם זה נובע, א"כ איך שייך שרק שומעים ממנו כאשר יש משהו לבקר ומשהו לצעוק עליו בגדר פירצה, בודאי זה חשוב, אבל הרבה יותר חשוב מזה הוא לבצר ולחזק ולרומם את הציבור באופן שלא תהיה פירצה, שזה מבין כל אחד שכאשר יש רמה רוחנית גבוהה, כאשר הציבור שקוע בלימוד ובזה הם עסוקים, ממילא אין פירצות ואין מקום ליצה"ר לשלוט ולסמא את עיני הציבור, בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, וא"כ אם באמת כואב למקנא את הפירצה, אז מדוע הוא לא עומד בשער ומארגן שיעורי תורה ומפיץ קיום המצות וקדוק בהלכה בכדי שהפירצה הבאה לא תבוא, מדוע רק שומעים ממנו כאשר יש מקום למחות על דבר שצריכים למחות, מדוע הוא רק חותם על קול קורא בכדי לגנות אחרים, בן אדם כזה לא יכול להיות מנהיג באופן רצוף ובאופן שיכול באמת לתקן את מה שהעולם צריך תיקון.

וכ"ז מפורש בדברי חז"ל עצמם שמבקרים את פינחס ע"ז שלא הלך יום אחד לכל עיר ועיר בארץ ישראל ללמד את בני ישראל תורה, וממילא העם נשקע בחומריות, וממילא היה מקום ליצה"ר להסיט את העם מהשי"ת, וממילא השטן לא הרשה להם להשמיד את שבעה האומות וממילא למדו מהם ועשו את התועבות הגדולות ביותר בארץ ישראל במשך ימי השופטים, ואמנם זה אמת שכאשר ראה פינחס איזה פירצה הוא קם להוכיח כמו שמוצאים אנו כמה פעמים בדברי השופטים, אבל זה הנהגה של פעמים נראה ופעמים נעלם, כשיש מחאה הוא נראה, אבל כשצריכים ללמד את בני ישראל תורה הוא נעלם, כשיש מאורע של בת יפתח במקום לצאת מגדרו ולחפש עצה הוא יושב על כסאו ומחכה שהבעיה תבוא אליו, כל זה מראה שירד ממדרגת הקנאות שעלה עליה במעשה שטים, שאז באמת קם מתוך העדה שזה היה תפקידו, לסתום את הפירצה, הוא לא היה המלמד תורה לעם ישראל כי זה היה תפקיד משה והזקנים, וזה בודאי נעשה, אבל כאשר קם נשיא מישאל ופרץ פירצה, אז קם פינחס מתוך העדה ויקח רמח בידו, אבל אח"כ הוא נעלם, ורק מוצאים אותו זעיר שם וזעיר שם, וזה מש"כ הרלב"ג אין בכח לישר העם, ולכן כל ימי השופטים אף שהיה שם פנחס אבל לא היה בכוחו להנהיג העם, כי רק למחות ולהוכיח לא מספיק, צריכים לרומם באופן חיובי, ולדרגה זו לא הצליח פנחס!

ולפ"ז יש לבאר דברי הרלב"ג באופן נפלא, כי באמת נפלא הדבר ש"חסרון" זה מצינו אצל אליהו הנביא בעצמו. הימים ימי אחאב הרשע, שהיה עע"ז בפומבי, הרג את נביות

בשביל כרמו, כלל ישראל עזבו את ברית ה', את המזבחות של הבמה הרסו, את הנביאים הרגו, ואיזבל נחושה בדעתה להרוג את אליהו, והוא התיימש וביקש מה' ליקח את נפשו, ואז ה' שלח לו מלאך לסייע לו ואליהו נכנס אל מערת אליהו ואז נגלה אליו ה', וה' אומר לו מה אתה עשה פה אליהו, ואליהו אומר קנא קנאתי לד' אלקי צבקות כי עזבו בריתך בני ישראל את מזבחתך הרגו ואת נביאך הרגו בחרב ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה, והקב"ה עונה לו צא ועמדת בהר לפני ד' והנה ה' עבר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' ואחר הרעש אש לא באש ד' ואחר האש קול דממה דקה, ואחר זה יוצא אליהו מהמערה וה' אומר לו מה לך פה אליהו, והוא חוזר על הפסוק הקודם שקנא קנאתי לד' אלקי צבקות, ואז הקב"ה אומר שהוא מאבד את הנבואה ועליו למנות את אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתך, ובודאי הדברים כאן צ"ב, וגם לא מובן מדוע הוא חוזר על אותו הפסוק פעם שנייה.

ולפי מהלכו של רש"י, וכן הביא הרד"ק בשם המכילתא, הקב"ה אומר לאליהו שהוא מאבד את הנבואה "א"א בנבואתך מאחר שאתה מלמד קטיגוריא על בני". וביאור הדברים הוא שאליהו שוב לא הרצה להנבא, כי ראה רק דברים רעים בישראל, הוא ראה את כל השלילות, ולא חשב שיוכל לתקן את הדברים, ולכן שאל שיקח את נפשו, קץ בחייו מפני רוע מעשיהם, וע"ז אמר לו הקב"ה שבאמת אינו יכול להמשיך להיות המנהיג של ישראל בתקופה ההיא, כי מכיון שהוא מקטרג על בני, כלומר הוא רואה את כל הדבר הרע, וממילא הוא מקטר ומבקש חורבן על כלל ישראל, שזה באמת מגיע להם, ומי שמסתכל על הדבר בתור קנאי זה אמנם מה שצריך להעשות, אבל בזה מלמד הקב"ה שמנהיג כזה לא יכול להנהיג את הכלל, כי תמיד אפשר לחפש ולמצוא את השלילות, תמיד אפשר לצבוע את המצב בצבעים שחורים ואפורים, וזה יגרום חורבן תמידי לכלל ישראל שא"א יהיה להם לעמוד להם, ועיין ברלב"ג [פ"ג] שאליהו קטר על כלל ישראל ובקש מהקב"ה שיקום נקמתו על אלו הרעות שעשו ישראל, והנה קרה זה לאליהו מרוב כעסו על חטאת ישראל, ולכן אמר לו הקב"ה לצאת מהמערה ולהראות לו הדברים משחיתים כמו הרוח הגדולה שהיא מפרקת הרים ומשברת סלעים, כלומר שהקב"ה מראה לו שאם הפתרון הוא ההשחתה אז יש לו מספיק מניעים איך להשחית, אבל לא ברוח ה' ולא ברעש ה' ולא באש ה', אין זה מדרך הקב"ה שיביא הרעות אם לא לתכלית שיגיע מהם טוב, ומכיון שראה הקב"ה שלא ישובו בתשובה א"כ לא רצה להענישם, לפי שרעות הבאות על צד הקנאת המוסר לא יועילו להם להשיבם מדרך הרעה, ועי"ש, ומבואר היסוד הנורא הזה שהקנאות היא לא דרך ההנהגה באופן תמידי, קנאות היא תגובה לפירצה, וזה תגובה באופן ארעי, אבל מי שמנהיג רק באופן של קנאות, זה לא דבר שיכול להתקיים ולהעמיד את העם, זה מדרגת אליהו, וזה מדרגה גדולה מאד, והוא אמנם נסתלק לשמים, אבל לא היה בכוחו להנהיג את העם, ומאז שנסתלק לשמים הוא ממשיך את הנהגתו של פעם נעלם ופעם נראה, אבל באופן אחר לגמרי, הוא בא לכל ברית הנה אליהו מלאך הברית עומד על ימיני לחזקני, הוא לא בא בשביל להוכיח אלא לחזק, והוא בא כליל הסדר כאשר אנו מתפללים שפוך חמתך אל הגוים

אשר לא ידעוך, זה אליהו אחר, זה אליהו שמכין את עצמו לימות המשיח בשביל לעזור לישראל לקבל פני המשיח, ואז תפקידו לא יהיה להוכיח ולהעניש, אלא כאשר יתמלא כל הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, אז הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם ופירש"י "יאמר לבנים דרך אהבה ורצון לכו ודברו אל אבותיכם לאחוז בדרכי המקום וכן ולב בנים על אבותם", כלומר שאז תשתנה הנהגתו מהקצה אל הקצה, שהוא ילמד את העם דעה את ה', ושוב לא ינהיג ע"י קנאות כמו שעשה כאן ומחמת זה הוצרך לסלקו מהנהגה.

ונמצא שגם מחמת זה נסתלק פינחס מהנהגה, אבל זה היה רק בשביל שלבסופו של דבר הוא יהיה אליהו, והוא יהיה זה שיגאלנו בסוף הגלות, וזה המשמעות של פינחס זה אליהו,

ובהקדם מה שייסד הגרי"ז בספרו עה"ת פרשת פנחס שמסורת התורה לעת"ל תתגלה לנו ע"י אליהו הנביא שהרי הוא קיבל מאחיה השילוני ואחיה השילוני קיבל ממשה רבינו ממילא אין הפסק בקבלת התורה, וזה תשבי יתרץ קושיות ובעיות, אבל באמת הראב"ד שם פקפק איך שייך אחיה השילוני לכאן, אמנם אפשר שלמ"ד פנחס זה אליהו א"כ פנחס הרי קיבל כל התורה כולה ממשה, ומכיון שפנחס זה אליהו ממילא תחזור לנו קבלת התורה ע"י פנחס בעצמו, וע"ז נאמר במלאכי שם תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו, ולכן מסורת וקבלת התורה ברורה, ולכן אפילו כשנתעלמה הלכה ממשה החזירה פנחס, ולכן בדוקא צוה לו משה שהוא יעשה את ההלכה הזו שנתעלמה ממשה, ומכיון שהוא יהיה אליהו, א"כ לעת"ל תחזור לנו התורה ע"י אליהו, שהוא פינחס, שקיבל ממשה, אכ"ר!